

Nr 291.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.; given Stockholms slott den 4 maj 1945.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1. lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt;
2. lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister;
3. lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; samt
4. lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

GUSTAF.

Tage Erlander.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934)
om tjänsteplikt.**

Härigenom förordnas, att lagen den 30 december 1939 om tjänsteplikt¹, vilken enligt lag den 17 mars 1944 (nr 92) gäller till och med den 30 juni 1945, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1946.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935)
om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj
1920 (nr 245) om medling i arbetstvister.**

Härigenom förordnas, att lagen den 30 december 1939 om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, vilken förstnämnda lag enligt lag den 17 mars 1944 (nr 93) gäller till och med den 30 juni 1945, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1946.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag
från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.**

Härigenom förordnas, att lagen den 14 juni 1940 om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.², vilken enligt lag den 30 juni 1944 (nr 464) gäller till och med den 30 juni 1945, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1946.

¹ Senaste lydelse av 6 §, se SFS 1943:450, och av 18 §, se SFS 1944:541; jfr 1944:630.

² Senaste lydelse av 1 §, se SFS 1944:464.

F ö r s l a g

till

L a g

**angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444)
om tillståndsvång för byggnadsarbete.**

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1943 om tillståndsvång för byggnadsarbete, vilken enligt lag den 17 mars 1944 (nr 94) gäller till och med den 30 juni 1945, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1946.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 april
1945.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför statsrådet Erlander:

Lagen den 30 december 1939 (nr 934; ändr. 450/1943, 541/1944) om tjänsteplikt gäller — sedan dess giltighetstid blivit förlängd, senast genom lag den 17 mars 1944, nr 92 — till och med den 30 juni 1945.

Lagen om tjänsteplikt är, i likhet med flera andra författningar av beredskapslagstiftnings natur, så uppbyggd, att dess centrala bestämmelser, vilka återfinnas i 2—7 kapitlen av lagen, träda i tillämpning först sedan Kungl. Maj:t särskilt förordnat därom. Sådant förordnande må utfärdas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Under tid då riksdagen är samlad må förordnande utfärdas endast med riksdagens samtycke. Förordnande, som meddelas enligt lagen, skall enligt övergångsbestämmelserna till densamma ej gälla längre än lagen äger giltighet.

På framställning av Kungl. Maj:t (proposition nr 215 till 1940 års lagtima riksdag) har riksdagen (skrivelse nr 190) givit sitt samtycke till utfärdande av förordnande, att 2—7 kap. lagen om tjänsteplikt skola äga tillämpning. Med stöd av nämnda samtycke har Kungl. Maj:t genom kungörelser den 26 april 1940 (nr 269), den 28 juni 1940 (nr 636) och den 29 maj 1942 (nr 266) förordnat, att 2 kap. respektive 7 och 3 kap. lagen om tjänsteplikt skola äga tillämpning.

2 kap., som omfattar 5—7 §§, handlar om arbetsförmedling. Med stöd av 5, 6 och 48 §§ i lagen har den 7 maj 1940 utfärdats kungörelse (nr 329) om statlig ledning av den offentliga arbetsförmedlingen. Enligt 1 § i denna kungörelse (ändrad senast genom kungörelse den 17 mars 1944, nr 95) skola från och med den 20 maj 1940 tills vidare till och med den 30 juni 1945 i varje län samt i Stockholms stad den eller de arbetsförmedlingsanstalter, som finnas anordnade enligt lagen den 15 juni 1934 (nr 267) om offentlig

arbetsförmedling, stå under ledning av vederbörande länsarbetsnämnd och utöver dem eljest åliggande uppgifter fullgöra vad enligt lagen om tjänsteplikt ankommer på arbetsförmedlingsanstalt ävensom i övrigt biträda länsarbetsnämnden.

3 kap. i lagen om tjänsteplikt, som omfattar 8—11 §§, handlar om arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser. Förordnande i nämnda hänseenden gäller för närvarande allenast såvitt avser torvhanteringen, för vilken arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser första gången infördes genom kungörelse den 29 maj 1942, nr 267. Nu gällande kungörelse i ämnet är utfärdad den 29 juli 1943, nr 641, med stöd av 8, 9, 40 och 48 §§ lagen om tjänsteplikt. Kungörelsen stadgar, att arbetstagare icke må anställas i torvhantering annorledes än enligt anvisning av offentlig arbetsförmedlingsanstalt eller eljest med dess medgivande. Då arbetsförmedlingsanstalt anvisar arbete eller prövar fråga om medgivande till anställning skall, i den utsträckning statens arbetsmarknadskommission föreskriver, behov av arbetskraft till jordbruk och skogsbruk tillgodoses före behov av arbetskraft till torvhantering. Envar, som bedriver torvhantering eller deltagar i däri förekommande arbeten, är skyldig att enligt föreskrift av statens arbetsmarknadskommission lämna upplysning om förhållanden av betydelse för kungörelsens tillämpning.

7 kap. i lagen om tjänsteplikt omfattar allenast en paragraf, 16 §, samt handlar om allmän tjänsteplikt. Kungl. Maj:t, som meddelat förordnanden rörande skyldighet för viss medicinalpersonal att på grund av tjänsteplikt fullgöra arbete, har utfärdat *dels* den 28 juni 1940, med stöd av 3, 16, 40 och 48 §§ i lagen, kungörelse (nr 637) med särskilda bestämmelser om tjänsteplikt för medicinalpersonal (ändrad genom kungörelse den 16 maj 1941, nr 250), *dels* den 8 november 1940 kungörelse (nr 929) om lönenämnd för tjänsteplikt för medicinalpersonal, *dels* den 16 maj 1941 kungörelse (nr 249) med avlöningsbestämmelser för tjänstepliktig medicinalpersonal, anställd hos staten (ändrad genom kungörelser den 19 september 1941, nr 781, och den 13 februari 1942, nr 47), *dels ock* den 22 december 1944 kungörelse (nr 819) med vissa särskilda avlöningsbestämmelser för tjänstepliktig medicinalpersonal. Vidare har Kungl. Maj:t den 13 november 1942 utfärdat *dels* kungörelse (nr 878) om tjänsteplikt för män, födda år 1923, *dels ock* kungörelse (nr 879) om allmän lönenämnd för tjänsteplikt. Kungörelsen den 13 november 1942, nr 878, har emellertid upphört att gälla med utgången av januari 1944.

Samtidigt med lagen om tjänsteplikt utfärdades *lag (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister*. Däri föreskrives, att under tid, då 4 eller 7 kap. lagen om tjänsteplikt äger giltighet, lagen om medling i arbetstvister skall äga vidgad tillämpning därutinnan, att 3 § sistnämnda lag skall vara tillämplig utan hinder av att lönenämnd enligt lagen om tjänsteplikt är upprättad samt att

förlikningsmans ingripande enligt första stycket av nyssnämnda paragraf bör ske i arbetstvist av större betydelse, oaktat densamma icke medfört eller synes hota att medföra arbetsinställelse. Jämväl lagen den 30 december 1939, nr 935, gäller — sedan dess giltighetstid blivit förlängd, senast genom lag den 17 mars 1944, nr 93 — till och med den 30 juni 1945.

Förut har nämnts, att arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser för närvarande gälla allenast såvitt avser torvhanteringen. Tidigare gällde liknande bestämmelser för byggnadsverksamheten. Från och med den 1 juli 1943 infördes emellertid — genom *lag den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete* — särskild licenslagstiftning på nämnda område. Sagda lag, vilken — sedan dess giltighetstid blivit förlängd genom lag den 17 mars 1944, nr 94 — gäller till och med den 30 juni 1945, stadgar i 1 §, att Konungen äger vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förordna, att 2—7 §§ i lagen skola äga tillämpning. I 2 § stadgas, att byggnadsarbete icke må bedrivas utan särskilt tillstånd (*byggnadstillstånd*), vilket meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen därom förordnar, av myndighet, åt vilken Konungen uppdrager att utöva tillsyn över tillämpningen av lagen. Vidare innehåller lagen, i 3 § definition å begreppet byggnadsarbete, i 4 § föreskrift om att i byggnadstillstånd må stadgas begränsning eller villkor för arbetets bedrivande eller för användningen av förnödenheter eller arbetskraft, i 5 § bestämmelse om undantag i vissa fall från kravet på tillstånd för byggnadsarbete, i 6 § stadgande om rätt till tillträde till arbetsplats m. m. för dem, som ha att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av lagen, samt i 7 § åläggande för den, som bedriver byggnadsarbete, samt för hos honom anställd arbetstagare att lämna de upplysningar och förete de handlingar, som äro erforderliga för tillsynens utövande. Slutligen finnas i lagen straff-, åtals- och fullföljdsbestämmelser ävensom stadgande, enligt vilket Konungen eller efter Konungens förordnande tillsynsmyndigheten äger meddela närmare tillämpningsföreskrifter.

Genom kungörelse den 29 juli 1943 (nr 640; ändr. nr 882/1943) med tillämpningsföreskrifter till lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, vilken kungörelse trädde i kraft den 1 augusti 1943, har Kungl. Maj:t förordnat, att 2—7 §§ nyssnämnda lag skola äga tillämpning samt meddelat tillämpningsföreskrifter till lagen.

Kungl. Maj:t har vidare genom *lag den 14 juni 1940 (nr 484; ändr. nr 464/1944) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.* erhållit befogenhet att vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden

förordna, att en eller flera av vissa uppräknade författningar skola, helt eller delvis, sättas ur tillämpning. Ifrågavarande författningar äro lagen om arbetarskydd, lagen om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna, lagen om arbetstidens begränsning, lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, skogshärbärgeslagen, lagen om semester, sjöarbetstidslagen, lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln, butikstängningslagen, hembiträdeslagen samt arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer. Lagen den 14 juni 1940 gäller — sedan dess giltighetstid blivit förlängd, senast genom lag den 30 juni 1944, nr 464 — till och med den 30 juni 1945.

Med stöd av lagen den 14 juni 1940 ha under tiden från nämnda dag till och med den 20 april 1945 — fränsett två under år 1940 meddelade förordnanden rörande lantarbetstidslagen — förordnanden meddelats allenast i fråga om dispenser från olika bestämmelser i lagen om arbetarskydd. I flertalet fall ha dispenserna avsett bestämmelserna i 19 § första stycket arbetarskyddslagen (angående kvinnors nattarbete inom industrien); i ett tjugotal fall ha förordnandena avsett föreskrifterna i 14 § tredje momentet första stycket (angående minderårigs nattarbete inom industrien) enbart eller i förening med 19 § första stycket. Sammanlagt 153 företag eller verksamheter ha under angivna tid åtnjutit dispens kortare eller längre tid. Den 20 april 1945 gällde meddelad eftergift beträffande 23 företag eller myndigheter. Till jämförelse kan nämnas, att eftergift i ifrågavarande hänseende den 1 februari 1943 gällde för 47 samt den 1 februari 1944 för 29 företag eller myndigheter.

I förevarande sammanhang må anmärkas, att Kungl. Maj:t tidigare med stöd av särskild lag den 8 december 1939, nr 831, vilken gällde till och med den 31 mars 1941, i ett stort antal fall meddelat eftergift från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd.

Förhållandena synas icke hava undergått sådan förändring, att behov av *Föredraganden.* lagstiftningen om tjänsteplikt med säkerhet kan antagas icke föreligga efter den 30 juni 1945. Försiktigheten bjuder därför, att gällande lagar om tjänsteplikt och om utvidgad tillämpning av lagen om medling i arbetstvister förlänas fortsatt giltighet, förslagsvis till och med den 30 juni 1946.

Vad nu anförts rörande lagen om tjänsteplikt gäller jämväl beträffande lagen om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m. Med hänsyn till rådande förhållanden torde vidare lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete icke kunna undvaras efter den 30 juni 1945. Även sistnämnda båda lagar synas därför böra erhålla förlängd giltighet till och med den 30 juni 1946.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över i enlighet med vad förut anförts upprättade förslag till *lag angående fortsatt giltighet*

av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbets tvister, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda
hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

N. O. Aurelius.

¹ Denna bilaga, vilken är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 april 1945.

N ä r v a r a n d e:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GULDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 25 april 1945 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 20 april 1945, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av t. f. chefen för rättsavdelningen i socialdepartementet hovrättsrådet I. A. Lindell.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 maj
1945.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Erlander lagrådets den 28 april 1945 avgivna utlåtande över de den 20 april 1945 till lagrådet remitterade förslagen till *lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 935) om utvidgad tillämpning i vissa fall av lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete samt hemställen*, att förslagen, vilka av lagrådet lämnats utan erinran, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Hans Bergström.